

CAN MAITANQUIS. UN ESTABLIMENT EMBLEMÀTIC DEL RAVAL MARINER DE MATARÓ

NICOLAU GUANYABENS I CALVET

Resum

Can Maitanquis era, des d'inicis del segle XX un popular cafè situat a la proa del completament desaparegut raval mariner de Mataró. Conegut pel fet que tenia obert moltes hores del dia, era el centre neuràlgic per la gent de mar: calafatadors, pescadors i mariners. Als anys 90 del segle XX s'expropiaren i s'enderrocaren totes les cases de l'illa a la qual pertanyia l'establiment. El solar es destinà a aparcament, l'actual parking de can Maitanquis.

Paraules clau: Maitanquis – Mataró – Raval mariner – ferrocarril – façana marítima – carrer de Sant Onofre – Pla especial front marítim

El raval mariner

Si bé el centre històric de la ciutat de Mataró ha canviat més o menys, i tot l'entorn fora rondes dels anys seixanta cap aquí s'ha transformat molt amb el creixement dels barris, no podem dir el mateix del raval mariner. Estem davant d'una desaparició en tota regla. Els palers, els bous, la subhasta del peix, les drassanes, les barques, el baròmetre, l'estesa de xarxes i les veles... el segle XXI ja no ha conegut aquesta realitat que tant important va ser a la ciutat.

A tall d'exemple. Al 1908, en un document que descrivia la flota pesquera mataronina, hi constaven 24 barques per la pesca del bou, 44 barques dedicades a sardinals, 10 a palangre, 20 a diversos, 8 entre batudes i l'artet, i a més 15 nanseres. Més d'un centenar. Al 1915 es comptaven 156 barques¹. La construcció naval, de llarga tradició a la vila, comptava amb importants drassanes a la mateixa sorra de la platja.

El raval mariner del qual parlem existia des del segle XVII quan es començaren a bastir els carrers que anirien ocupant els solars que hi havia entre la muralla i la platja. Al segle XIX, el barri mariner es concentrava lògicament en la façana marítima, en els carrers de Sant Felicià i de Sant Onofre, i en els vials que perpendicularment marxaven cap a muntanya, en especial els carrers de Sant Antoni, Sant Francesc de Paula, Sant Joan i Sant Pere.

Cal dir que la inauguració del ferrocarril l'any 1848, i de forma directa el perllongament del traçat de la línia fèrria cap a Arenys de Mar a partir de 1857, van significar una primera

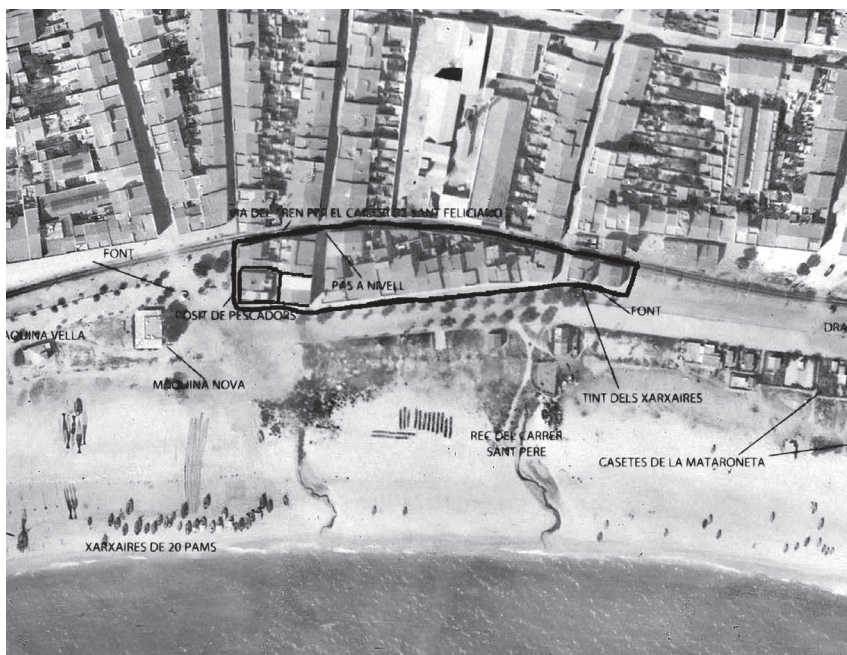
¹ Vegeu JOAQUIM LLOVET, *Mataró. Dels orígens de la vila a la ciutat contemporània*, p. 502.

fractura en la configuració urbana del barri. En aquell moment, es decidí, no sense polèmica, que el tren, enlloc de discórrer per la platja, passés entremig d'un grup de cases del veïnat, amb l'argument que d'aquesta manera no s'entorpiria l'activitat pescadora. Cent anys després, és a dir al 1957, el nou traçat de la carretera Nacional II i de la via del tren, ara sí paral·lels a la platja, van acabar de trencar l'ecosistema natural del món que vivia entorn de la pesca i el mar.

La proa del raval. Aspectes urbanístics

Can Maitanquis era un establiment comercial situat a la proa d'aquest raval mariner. Estava situat a la planta baixa d'un edifici cantoner al capdavall del carrer de Sant Francesc de Paula i enllaçant amb un carrer que avui ja no existeix, el carrer de Sant Onofre. De fet, l'adreça postal de l'immoble era la de Carrer de Sant Onofre número 1. I encara més: la part de darrera de l'edifici, amb pati i coberts, donava a un tercer carrer, el de Sant Joan.

Can Maitanquis era un popular cafè, conegut per la gent de mar pel fet que tenia obert dia i nit, la qual cosa devia significar que obria moltes hores de les vint-i-quatre que té un

Fotografia aèria del raval mariner de Mataró, 1948. Observem marcat amb línia gruixuda el perímetre de la zona que acabaria desapareixent, i dins el quadrat petit de l'angle esquerre la finca de Can Maitanquis. Institut Cartogràfic de Catalunya. Anotacions de Salvador Alsina i Comas.

dia. Els pescadors, a la matinada, sovint es reunien i es repenjaven a les parets exteriors de la casa, parets que no eren plomades perquè feien una lleugera pendent cap a la vorera a la part baixa. Aquesta posició feia còmoda l'espera. Repenjats, els homes descansaven i xerraven mentre consumien alguna beguda, pendents del dictat d'un baròmetre penjat en la paret de la casa veïna, pendents de l'estat del mar.

Can Mitanquis era el centre neuràlgic del raval mariner. Era el punt de trobada de la confraria de pescadors. La casa del costat, per la part del carrer de Sant Francesc de Paula, servia de dormitori als palers, pescadors que tenien com a missió col·locar fustes a sota las barques tant a l'arribada com a l'avarada, i tant de dia com de nit. A la paret d'aquesta casa, precisament, s'hi trobava fixat el baròmetre esmentat que era consultat sovint pels homes del mar, i a la teulada del mateix edifici una campana que es feia sonar per donar la veu d'alarma en cas de mal temps i avisar de la necessitat de tirar les embarcacions amunt, és a dir més a prop de la ciutat. A uns 15 metres de l'establiment, hi havia una font monumental de pedra i més enllà el rotlló per la venda del peix.

Can Mitanquis formava part d'una petita illa d'edificis, la més avançada de totes vers el mar, amb cases al servei de calafatadors, pescadors i mariners, que havia quedat desenganxada dels vials naturals que baixaven perpendiculars a la platja quan al 1857 es van expropiar i derruir cases per fer passar la línia del ferrocarril que s'allargava fins a Arenys.

El perímetre d'aquesta illa el formaven a ponent, la part baixa del carrer de Sant Francesc de Paula; a llevant, la part baixa del carrer de Sant Joan; a muntanya, la via del tren; al sud, el carrer de Sant Onofre. L'any 1957, la nova urbanització sorgida del nou traçat de la carretera Nacional II i de la via del tren, van deixar encara intacta l'illa; únicament un canvi: el passatge per on transcorria l'antiga via va esdevenir un carrer transitible. En l'actualitat, aquest carrer conforma el passatge de la Marina de Llevant.

Urbanísticament no podem parlar de res rellevant fins l'any 1984, moment en que l'Ajuntament actuà perquè hi havia un seguit de cases no habitades que presentaven un grau altíssim de deteriorament. Al juny, l'Oficina Tècnica Municipal obria l'expedient d'enderroc de diverses cases del Passeig Marítim, els carrers de Sant Joan i de Sant Onofre, i el Passeig del Callao. L'incendi de la casa número 12 del carrer de Sant Onofre, propietat de l'Ajuntament, provocat per indigents passavolants, i l'enderrocament espontani de les cases 79 i 81 del carrer de Sant Joan dispararen totes les alarmes. Per raons de seguretat, es contractà d'urgència a l'empresa Cano e Hijos per demolir una desena de cases, la majoria propietat de l'Ajuntament i sense llogaters en aquell moment.²

El mateix expedient recull la llista de cases, amb el nom dels propietaris corresponents, dels carrers de Sant Pere, de Sant Joan i de Sant Onofre que quedaven afectades per una futura expropiació. Mentre, es reactivaven amb celeritat els tràmits per dur a terme

² Arxiu Comarcal del Maresme (=ACM). Fons Ajuntament de Mataró. Expedient Fom-1229/03.

el Pla Especial del Front Marítim entre el carrer de Sant Antoni i la riera de Sant Simó que, redactat per l'arquitecte Manuel Brullet, havia estat aprovat inicialment pel Ple el 5 de març de 1984.³

Tancar el Pla Especial del Front Marítim va ser complexa. Els canvis en la seva tramitació hi van ser per donar cabuda al nou port que es projectava i que s'inaugurà l'any 1991. En la versió definitiva, la zona de can Maitanquis quedava qualificada com a "sistema general de parcs i jardins urbans". Finalment el 1997, amb la totalitat de cases expropiades i enderrocades, l'Ajuntament pavimentà tota l'illa que estudiem i la destinà a aparcament, l'actual parking de can Maitanquis.

L'immoble

La finca on s'ubicava el bar de Can Maitanquis tenia 221 m² de superfície. Estava registrada al cadastre amb el número 2.980 corresponent al número antic 6.788. Les imatges de la casa de principis de segle XX ens mostren un edifici amb tan sols planta baixa, pis i terrat (aquest darrer ocupat en part per una golfa). Calculem que cap a la segona o tercera dècada del segle s'hi van fer obres importants que li van donar l'aspecte definitiu i que coneixem per nombroses fotografies: planta baixa, on hi havia un magatzem i el bar, primer pis, segon pis i un terrat que cobria la totalitat de l'edifici.

La façana del carrer de Sant Onofre tenia una porta d'entrada a l'establiment i dues finestres a la planta baixa, mentre que als pisos superiors hi havia quatre portes amb

Vista del carrer de Sant Felicià. Al fons a la dreta s'aprecia com era l'edifici de Can Maitanquis a principis de segle, abans de la reforma que el faria pujar una planta més. Hi observem tres grans portals, tres balcons i una terrassa amb golfa a la part del darrera. MASMM. Fons Francesc Enrich i Regàs

³ Vegeu l'expedient del Pla Especial del Front Marítim a ACM. Fons Ajuntament de Mataró. ACC-1999/01.

balconada. A la cara del carrer de Sant Francesc de Paula, hi havia fins a sis obertures a planta baixa i cinc obertures a cada pis, entre finestres i portes de balcó. Almenys des de 1916, els propietaris de la finca regentaven l'establiment de Can Maitanquis, vivien al mateix immoble (part del primer pis) i tenien a lloguer la resta d'habitatges que conformaven l'edifici.

L'establiment

Podem resseguir l'activitat des de 1916, any en què Ramon Tomàs i Ruhí comprà la finca als hereus de Dolors Galí i Galí. En la inscripció cadastral consta una "casa con unos almacenes unidos a la misma". Tot semblaria indicar que Ramon Tomàs "del comerç" seria el fundador de l'establiment de Can Maitanquis en convertir els magatzems esmentats en un comerç obert al públic, però no ho podem assegurar perquè desconeixem què s'hi feia amb anterioritat.

Ramon Tomàs i Ruhí (1883-1955) arribà a Mataró procedent Maçanet de la Selva. Es casà a la parròquia de Sant Joan i Sant Josep de Mataró amb la mataronina Maria Genisans Rigola l'any 1909⁴. Aquest matrimoni, junt amb les seves filles Joaquina, Dolors i Angelina, a banda de regentar l'establiment, al pati de la finca (pati que donava al carrer de Sant Joan) hi tenien vaques pel negoci del repartiment de llet a les cases.

Façana de can Maitanquis que donava al carrer de Sant Onofre. Anys setanta del segle XX. MASMM. Arxiu d'imatges. Autor desconegut.

⁴ Arxiu de la parròquia de Sant Joan i Sant Josep de Mataró. Llibre V de Matrimonis, p.360.

L'any 1936 Ramon Tomàs va traspasar la vaqueria a Eudald Formatger Almeda, natural de Viladrau⁵. A planta baixa, els Tomàs Genisans es van quedar només amb el cafè. L'any 1947 Maria Genisans demanà permís a l'Ajuntament per a reobrir "un bodegón", la qual cosa ens fa pensar en una possible aturada temporal en la primera postguerra⁶. Des d'aleshores, i mort el senyor Tomàs l'any 1955, de l'establiment se n'ocuparen Maria Genisans i Angelina Tomàs (també coneguda com a Maria), mare i filla respectivament.

Des de 1960, amb la mort de Maria Genisans, Angelina passà a ser la propietària de la finca i, juntament amb el seu marit, duia el cafè de can Maitanquis. En morir Angelina l'any 1986, el vidu, Modesto Martín Toribio, va haver de viure el darrer capítol de la història: l'Ajuntament li va expropiar la finca l'any 1990. L'immoble, seguint les directrius del Pla Especial, fou enderrocat.

De la primera meitat del segle XX, de can Maitanquis, lloc de trobada de la gent de mar, hauran quedat moltes vivències sense explicar. La presència del Ferm, la proximitat del rotlle on es feia la subhasta del peix, el veïnatge amb la casa dels palers, l'anar i venir dels bous per avarar i llevar les barques, la sortida i l'arribada dels homes del mar, el treball de manteniment de l'ormeig, l'impacte dels naufragis i els temporals... Segur que donaven joc a les converses i les anècdotes.

Sobre el nom. És difícil pensar que realment el cafè a tota hora estigués obert. "Maitanquis": era més, potser, una expressió imperativa del desig dels pescadors i la gent de mar en general? El que sabem és que a la postguerra, quan el cafè el portaven el matrimoni Tomàs Genisans ja gran i la filla Angelina, es tancava a les dotze de la nit i s'obria a les sis de la matinada.⁷

Escrits sobre can Maitanquis

Completem la informació sobre l'establiment de Can Maitanquis amb tres textos sorgits de les plomes de Joaquim Casas i Jaume Lladó. Ens transporten amb certa enyorança al Maitanquis que ells dos van conèixer.

a. Joaquim Casas i Busquets a *Cel·luloide Ranci. El Mataró del meu temps*

Normalment, els pescadors no es dedicaven altre treball que al d'«anar en mar». Pescaven i proud. I, un dia perquè plovia, l'altre perquè feia temporal l'endemà perquè uns núvols amenaçaven «tamborinada» i el de mes enllà perquè la barca s'havia de calafatejar, la realitat era que molts matins i moltes tardes els mariners no tenien res a fer, car les xarxes les feien repassar a les seves dones. Llavors es lliuraven a fumar en pipa, a xuclar caliquenyos, a jugar a cartes al cafè de la «Marítima», a can Maitanquis o a qualsevol tavernota de mala mort; o bé, si feia sol, a jugar a bales amb peces de deu cèntims o a

⁵ ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Expedient de 1936 02-02-04-28.

⁶ ACM. Fons Ajuntament de Mataró. Expedient HAC 0068/16.

⁷ Entrevista a Joan Maymí Tomàs, nebot d'Angelina Tomàs Genisans. Abril de 2017.

botxes a les esplanades que hi havia entre la via i la sorra de la platja. També llegien el diari -El Diluvio- els que sabien de lletra.

b. Jaume Lladó i Font a *Dues viles i una ciutat. Tot fent memòria*

La paret de can Mitanquis fou l'àgora o el fòrum de la gent de mar. Era un bar a la moda vella, on no s'hi coneixia l'hora de tancar, com passava també amb els pescadors que per ells el temps no comptava. Una llarga paret emblanquinada de calç, amb una faixa de blau en tot el seu llarg, ben abrigada del vent del nord i de cara a l'horitzó, era el lloc de trobada dels pescaires. Si ella hagués pogut parlar abans d'enderrocar-la, fóra tot un context d'etnografia i folklore de la gent de mar que s'hauria pogut relligar. En ella s'hi havia parlat de la Guerra de Cuba i dels viatges dels bergantins goletes de les drassanes de Mataró o de Vilassar, del transport de tomàquets de Canàries amb l'anècdota del "Metge que ve de fora", i també de la tràgica nit de l'"any de la galerna".

Platja de Mataró al fons Can Mitanquis. ACM Fons Fotografia Carreras (Ajuntament de Mataró) Ref. 62280. Autor Santi Carreras.